



ترتیب اول: سرفصل مصوب دروس شورای عالی برنامه‌ریزی
ترتیب دوم: دانشجویان کارشناسی فوریت‌های پزشکی

فابریک نظامی مدیران و کارکنان سازمان‌های امدادی
مدیران سازمان‌های دولتی و غیردولتی

تألیف

عزیز شهرکی واحد

عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی زابل

دکتر عباس عباس‌زاده

استاد دانشکده‌ی پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی تهران

دکتر علی اردلان

دانشیار دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی تهران

مهدی حقیقی

عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی زابل

مدیریت سلامت در بحران
تألیف عزیز شهرکی واحد عباس زاده، علی اردلان، مهدی حقیقی
ناشر نشر جامعه‌نگر
نوبت و سال چاپ اول ۱۳۹۳؛ شمارگان ۱۵۰۰ نسخه
صفحه‌آرایی آرساکو؛ طرح جلد اله مرادی
لیتوگرافی آپرنگ؛ چاپ و صحافی معرفت
بها ۱۹۹۰۰۰ ریال
شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۱۰۱ - ۳۳۴ - ۸

این اثر به‌عنوان حمایت از مؤلفان و مصنفان می‌باشد. هیچ بخشی از کتاب به هیچ شکلی اعم از فتوکپی یا بازنویسی مطالب در هرگونه رسانه‌ای من‌جمله کتاب، لوح فشرده و مجلات، بدون اجازه‌ی کتبی ناشر قابل استفاده نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود.

عنوان و نام پدیدآورنده	مدیریت سلامت در بحران؛ بر اساس سرفصل مصوب دروس شورای عالی برنامه‌ریزی واحد درسی دانشجوین کارشناسی فوریت‌های پزشکی.../ تألیف عزیز شهرکی واحد... [و دیگران].
مشخصات نشر	تهران: جامعه‌نگر، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	۳۶۴ ص: مصور، جدول، نمودار.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۰۱-۳۳۴-۸
وضعیت فهرست‌نویسی	فهرست‌نویسی
یادداشت	تألیف: عزیز شهرکی واحد، عباس زاده، علی اردلان، مهدی حقیقی.
یادداشت	بها: [۳۵۹] - ۳۶۴.
موضوع	مدیریت بحران
موضوع	بهداشت - مدیریت
موضوع	بلاهای طبیعی - بهداشت
موضوع	بلاهای طبیعی - سبب‌شناسی
شناسنامه‌ی افزوده	شهرکی واحد، عزیز، ۱۳۹۳
رده‌بندی کنگره	۴۳ HD۴۹/م
رده‌بندی دیویی	۶۵۸/۴۰۵۶
شماره‌ی کتاب‌شناسی	۳۵۰۵۱۷۲

نشر جامعه‌نگر: ناشر برتر دانشگاهی (سال ۱۳۹۱)، ناشر برگزیده کشور (سال ۱۳۹۰)

فروشگاه مرکزی نشر جامعه‌نگر و سالمی

تهران: خ انقلاب - مقابل درب اصلی دانشگاه تهران - خ فخر رازی - خ نظری غربی - شماره ۸۴
تلفن: ۶۶۴۹۳۷۱۶ - ۶۶۴۹۳۱۸۷

فروش اینترنتی: www.Jameenegar.com

کتاب‌خروشی‌های معتبر پزشکی سراسر کشور

• اهواز: رشد - شرق • اردبیل: خیام • اراک: دانتجو • ارومیه: شاهد ایثارگران • اصفهان: یارسا - کیا - رازی - پژواک • بابل: علی‌زاده - اندیشه • بجنورد: ارسطو • بروجرد: ولایت • بندرعباس: استاد • بوشهر: کتاب‌فروشی عمادی • بیرجند: آذین • تالش: جامعه‌نگر • تبریز: شیرنگ - باران • تهران: میرچی • جهرم: کلبه کتاب • خرم‌جهره: معلم • ۲ • خرم‌آباد: نشر دانشگاهیان • خوی: اندیشه • رشت: دانشگاه آزاد پل مالتان - ارجمند - مژده • زنجان: زاهدان: کالج • زنجان: شهرکتاب • مهدیس • ساری: هدف - دلتجو • امیرکبیر • سمنان: نسیم • اشراق • ۲ • سبزوار: نشر - ارس • شیراز: مرکز کتاب دانشگاه علوم پزشکی شیراز - جمالی • قزوین: فاضل • کلان: خانه کتاب • قوچان: نوآندیش • کرمان: پایروس - حاجی‌پور • کرمانشاه: جهان‌کتاب • گرگان: جلالی • گناباد: کتابستان • لاهیجان: مرکز کتاب دانشگاهی • مشهد: مجد دانش • نمایشگاه علوم پزشکی جهاد دانشگاهی • ممدان: روزاندیش • یزد: بوعلی سینا، خانبختی

فهرست مطالب

فصل ۱ • مفاهیم و اصطلاحات در بلایا	۱
مفهوم بلایا و شرایط اضطراری	۱
گزارشی از وضعیت سوانح در ایران	۳
اصطلاحات و مفاهیم	۴
فصل ۲ • تاریخچه، رویکرد و تئوری‌های مدیریت بلایا و کاهش خطر	۱۱
بلایا و اوضاع اضطراری	۱۱
پیامد و تلفات بلایا	۱۹
مدیریت بلایا	۲۰
رویکرد سیاست‌های استراتژیک رویکرد مبتنی بر جوامع	۲۱
رویکرد سیاست‌های عملیاتی (بلایا به پایین)	۲۱
رویکرد مدیریت مبتنی بر جمع (پایین به بالا)	۲۳
نقش بخش بهداشت و درمان در مدیریت بلایا	۲۴
برنامه‌ریزی و سازماندهی در شرایط اضطراری	۲۵
مدیریت شرایط اضطراری جامع (CFM)	۲۸
مدیریت و برنامه‌ریزی شرایط اضطراری	۲۹
آثار روانی بلایا	۳۲
فصل ۳ • نقش حوزه‌های سلامت در بلایا	۳۷
مسئولیت حوزه سلامت در بلایا	۳۷
توانبخشی و بازسازی در بلایا	۳۸
فرایند جمع‌آوری اطلاعات در شرایط اضطراری	۴۴
گزارش‌دهی در شرایط اورژانس	۴۷
بررسی و نیازهای اطلاعاتی حوزه سلامت با توجه به اثرات حادثه بر سلامت	۴۸
امدادرسانی و بازتوانی در اورژانس سلامت	۵۲
بررسی سریع سلامت: اصول و روش‌ها	۵۵
تأثیر بحران بر سلامت روانی	۵۷
فصل ۴ • آشنایی با چرخه‌ی مدیریت بحران و مفاهیم اولیه‌ی آن	۵۹
بحران	۵۹
طبقه‌بندی بحران‌ها از نظر وقوع زمانی	۶۰
مدیریت بحران	۶۱
نظریه‌های مدیریت بحران	۶۶

۷۱	چرخه‌ی مدیریت بحران
۸۰	اثرات بحران بر سلامت جامعه
۸۱	نقش سیستم فوریت‌های پزشکی در بحران
۸۲	تیم مدیریت بحران
۸۴	برنامه‌ریزی و ارزیابی بحران از دیدگاه پزشکی
۸۵	فرایند تصمیم‌گیری در بحران
۸۸	فعال شدن سیستم پیش‌بیمارستانی مقابله با حوادث و سوانح غیرمترقبه
۸۹	نقش رسانه‌ها در بحران‌ها
۹۰	نقش ویژه رادیو در مدیریت بحران‌های طبیعی
۹۲	ارتباطات در سوانح
۹۲	سیستم استاندارد وضعیت‌های اضطراری (SEMS)
۹۴	مزایای مانور در عملکرد نیروهای امدادگر و درمانی در مقابله با بحران
۹۵	نکات مهم و خلاصه درس
۹۷	ارزیابی مانور در مراکز فوریت‌های پزشکی
۱۰۳	چک‌لیست ارزیابی بحران در مرکز فوریت‌های پزشکی

۱۰۹	فصل ۵ • آشنایی با سیستم فرماندهی حادثه
۱۰۹	سیستم فرماندهی
۱۱۴	اصول ICS
۱۱۶	ساختار پایه سامانه‌ی فرماندهی حادثه
۱۱۹	فرماندهی
۱۲۱	فرمانده و چهار زیرمجموعه اصلی
۱۲۸	وظایف و مسئولیت‌های پرسنل فرماندهی حادثه
۱۳۰	ضرورت سیستم فرماندهی حادثه در فوریت‌های پزشکی
۱۳۳	خلاصه درس

۱۳۵	فصل ۶ • آشنایی با HICS و ساختار آن
۱۳۵	مدیریت بیمارستان در حوادث غیرمترقبه
۱۳۷	اثرات حادثه غیرمترقبه بر بیمارستان
۱۳۹	پیدایش HEICS و اصول آن
۱۴۴	برنامه مقابله با حوادث غیرمترقبه
۱۴۴	استقرار سامانه‌ی فرماندهی بحران بیمارستانی
۱۴۶	آمادگی بیمارستان در بحران
۱۴۸	آمادگی بخش‌های بیمارستانی در بحران
۱۵۹	وظایف مسئولین و واحدهای بیمارستانی در بحران
۱۶۶	ارزیابی مانور در بیمارستان‌ها
۱۷۱	چک‌لیست ارزیابی میزان آمادگی بیمارستان در مقابله با حوادث غیرمترقبه

۱۷۹	فصل ۷ • سامانه‌ی هشدار
۱۷۹	سامانه‌ی هشدار اولیه و سریع در سیستم سلامت

۱۸۱	چهار اصل اساسی در سیستم هشداردهنده
۱۸۲	تعیین وضعیت آماده‌باش نیروها
۱۸۶	اصول آمادگی بیمارستان در ارائه خدمات در زمان هشدار اولیه
۱۸۷	سامانه‌ی هشدار سریع بیمارستان
۱۹۱	چک‌لیست سیستم هشدار دهنده اولیه

۱۹۳	فصل ۸ • اقدامات مؤثر فوریت‌های پزشکی در حوادث کشتار دسته‌جمعی
۱۹۳	حوادث کشتارهای دسته جمعی
۱۹۶	ویژگی‌های عمومی تهدیدهای CBRN یا WMD
۱۹۹	آنانین کلی امدادرسانی در بحران‌های شیمیایی، هسته‌ای و میکروبی
۲۰۲	ملاحظات برای آن در حوادث کشتار جمعی
۲۰۶	تعیین منطقه امنیت مناطق
۲۰۸	بیوتروریسم: شیخ جنگ‌های بیولوژیک
۲۱۰	ترتیب‌ها در ارتباط با سلاح‌های بیولوژیک
۲۱۱	نکات مهم دیگر

فصل ۹ • آشنایی با راه‌های مقابله و اقدامات مؤثر با سلاح‌های مرسوم، مواد منفجره

۲۱۳	و سلاح‌های شیمیایی
۲۱۳	سلاح‌های مرسوم و مواد منفجره
۲۱۶	خصوصیات سلاح‌های شیمیایی
۲۱۷	مواد محرک اعصاب
۲۲۵	اقدامات مراقبتی درمانی در منطقه دی‌کامپرسور سرد
۲۲۶	مواد تاول‌زا
۲۲۷	عوامل خون
۲۳۵	مواد تحریک کننده‌ی ریه (عوامل خفه‌کننده)
۲۳۶	مواد ضد شورش
۲۳۶	مواد شیمیایی صنعتی

۲۳۹	فصل ۱۰ • آشنایی با بحران بیولوژیک و راه‌های مقابله با آن
۲۳۹	عوامل بیولوژیک
۲۴۱	شیوه‌های رویارویی با بیوتروریسم در مدیریت بلایا
۲۴۵	علل به‌کارگیری سلاح‌های بیولوژیک در عملیات خرابکارانه
۲۴۵	عوامل بیولوژیک خاص
۲۵۱	محافظت در برابر انتقال عوامل بیولوژیک
۲۵۳	مراقبت طبی اورژانس برای عوامل بیولوژیک
۲۵۵	برنامه‌ریزی برای مقابله با عملیات خرابکارانه بیولوژیک
۲۵۷	اقدامات جهت مقابله با حملات بیولوژیک
	فرم ارزیابی (چک‌لیست) آمادگی دفاع بیولوژیک (سالانه، شش ماهه) در سطوح واحدهای
۲۶۴	مختلف

فصل ۱۱ • آشنایی با بحران‌های هسته‌ای و پرتوی و راه‌های مقابله با آن	۲۶۷
سلاح‌های هسته‌ای و تشعشعات	۲۶۷
رادیوترویرسم	۲۶۹
تماس با تشعشعات	۲۷۰
آسیب‌های ناشی از انفجار هسته‌ای	۲۷۱
سلاح‌های تقویت شده با تشعشعات	۲۷۲
ارزیابی و مراقبت برای انفجار هسته‌ای و آسیب‌های ناشی از تشعشعات	۲۷۳
اقدامات مورد نیاز در پاسخ بیمارستان به حوادث پرتوی	۲۸۰

فصل ۱۲ • آشنایی با بلایای طبیعی (زلزله) و راه‌های مقابله با آن	۲۸۱
شناخت حادثه یا سانحه	۲۸۱
زلزله	۲۸۱
بحریت بحران در زلزله	۲۹۰
وظایف تیم فوریت‌های پزشکی در بحران زلزله	۲۹۲
ضرورت آمادگی در برابر زلزله	۲۹۴
هدایت عملیات جستجو و نجات (مقابله)	۲۹۵
سامانه هشدار سریع زلزله	۲۹۷
آواربرداری	۳۰۰
اسکان اضطراری و مراقبت در حین غیرمترقبه	۳۰۱
چک‌لیست‌های (فرم‌های) آمادگی و مقابله با زمین‌لرزه	۳۰۴

فصل ۱۳ • آشنایی با بلایای طبیعی (سیل) و راه‌های مقابله با آن	۳۱۳
سیل	۳۱۳
راه‌های جلوگیری از سیلاب‌ها	۳۱۶
سیستم‌های هشدار سیل	۳۱۷
آشنایی با وظایف گروه امداد به هنگام دیدن نفوذ آب	۳۱۸
مراحل کمک‌رسانی و نجات مؤثر در حادثه سیل توسط تیم فوریت‌های پزشکی	۳۱۹

فصل ۱۴ • آشنایی با بلایای طبیعی (توفان) و راه‌های مقابله با آن	۳۲۳
توفان	۳۲۳
گردباد	۳۲۴
خصوصیات حادثه توفان	۳۲۷
مراحل مختلف توفان در سوانح طبیعی	۳۲۷
آمادگی‌های لازم جهت مقابله با توفان	۳۲۷
اصول امداد و نجات به هنگام وقوع توفان	۳۲۸
مراحل کمک‌رسانی و نجات مؤثر در حادثه توفان توسط فوریت‌های پزشکی	۳۲۹
مدیریت بحران برف	۳۳۰
آسیب‌های ناشی از توفان و کولاک برای انسان	۳۳۳
سرمازدگی عمومی	۳۳۳
یخ‌زدگی مصدوم در کولاک	۳۳۴

۳۳۵.....	ترتیب فعالیت جستجو و نجات در توفان.....
۳۳۷.....	مراحل نجات در حادثه توفان.....
۳۳۹.....	فصل ۱۵ • آشنایی با بلایای طبیعی (صاعقه‌زدگی و آتشفشان) و اقدامات مؤثر.....
۳۳۹.....	آسیب‌های صاعقه‌زدگی.....
۳۴۲.....	ارزیابی بیمار دچار صاعقه‌زدگی.....
۳۴۲.....	مراقبت‌های طبی اورژانسی برای بیمار دچار صاعقه‌زدگی.....
۳۴۳.....	آتشفشان.....
۳۴۶.....	پدیده‌های همراه آتشفشان‌ها.....
۳۴۸.....	آتشفشان‌های ایران.....
۳۴۹.....	اقدامات فوریت‌های پزشکی قبل، حین و بعد از آتشفشان.....
۳۵۰.....	ناظرات گازهای آتشفشان بر سلامتی انسان.....
۳۵۱.....	مراقبت‌های طبی اورژانسی افرادی که در معرض گازهای آتشفشانی قرار گرفتند.....
۳۵۳.....	فصل ۱۶ • اقدامات مؤثر فوریت‌های پزشکی در حوادثی با چندین قربانی.....
۳۵۳.....	حوادثی با چند قربانی.....
۳۵۴.....	کنترل صحنه حادثه توسط نیروهای فوریت‌های پزشکی.....
۳۵۶.....	ملاحظات کلی در مورد حملات تروریستی.....
۳۵۸.....	نکات مهم درس.....
۳۵۹.....	فهرست منابع.....

پیش‌گفتار

کمک کردن و دستگیری از دیگران به‌خصوص در مواقعی که خطر جانی آنها را تهدید می‌کند، از اهمیت اخلاقی و عقلانی بالایی برخوردار است. این امر بارها توسط انبیاء الهی و بزرگان دینی مورد تأکید قرار گرفته و شایسته است که یاری‌رساندن به دیگران سرلوحه‌ی کار انسان‌ها قرار گیرد. انبیا و ائمه‌ای که به قول شیخ اجل سعدی، «اعضای یک پیکرند» و در خلقت «از یک گوهرند» و چه نیکوست که در عضو به درد آورد روزگار / دگر عضوها را نماند قرار». یکی از آیه‌های بسیار مهم قرآن در همین مورد، آیه ۳۲ مائده است، که بین می‌دارد:

«... و دست راست او را از زنده کند / از مرگ برهاند». گویی همه‌ی انسان‌ها را حیات بخشیده است».

تأکیدی این گونه بر برهاندن یک فرد از مرگ و نجات جان وی و مهم‌تر از آن برابر دانستن آن با نجات جان همه‌ی انسان‌ها.

کتاب حاضر تلاشی است در جهت کمک به دانش و افزایش مهارت‌های مورد نیاز نیروهای پیش‌بیمارستانی، کارکنان و مدیران سایر سازمان‌ها در سطح آمادگی و پاسخ به بحران‌ها تا ابعاد سوء این بحران‌ها تا جای ممکن بهتر و با جدیت بیشتر کنترل شوند.

پروردگارا تو را حمد و سپاس می‌گویم که به توفیق نگارش این کتاب را برای ما امکان‌پذیر ساختی تا با نگارش آن قدمی هرچند کوتاه در راه پیشبرد علم برگیریم. امید است که این کتاب یاری‌دهنده‌ی مدیران و کارکنان سازمان‌های امدادی - درمانی و سایر گروه‌ها، در زمینه‌ی خدمات به جامعه باشد.

از اساتید ارجمند و دانشجویان عزیز صمیمانه تقاضا می‌شود که با ارسال نظرات، پیشنهادات و انتقادات سازنده موجبات غنای بیشتر این کتاب در چاپ‌های بعدی را فراهم نمایند.

نویسنده: دکتر شهرکی واحد

پست الکترونیک: azizshahraki@zbu.ac.ir